

KULTŪRA

MENAS LITERATŪRA MOKSLAS

Gildantis širdį ilgesys

Ne vienas esame savęs paklausę, kokią gi paslaptį slepia ankstyvasis rudens mėnuo – rugsėjis, kodėl taip mįslingai švyti voratinkliai, drinkantys virš nušalvenusių pievų lyg sapno siūlai, nuo šventagaršių, laukinių kmynų ir bitkrėšlių kylantys vis aukštyn ir aukštyn, ten, kur iš tiesų gimsta sapnai ir vizijos – tiek mūsų pasaulio, tiek apie mūsų pasaulį... Kodėl širdį nuveria tegu ir nesmarkus, bet ilgesingas, o kartais ir graužus suvokimas, kad visa tai kartojasi be galo ir šitas kaitos ciklas yra lyg mūsų sielą įkalinęs ratas, kuriame sukamės it voverės?..

Rugpjūčio 14 d., prieš pat Žolinę – Švč. Mergelės Marijos dangun ėmimo šventę – ciklišką žemės kelionę baigė nuoširdus „Kultūros“ skaitytojas ir bičiulis Pranas Visvydas. Gerbiamą Praną pažinojau tik iš trumpų susirašinėjimų (jis ne kartą „Kultūrai“ siuntė savo rašinių – ir esė, ir smagių renginių aprašymų, ir savo gyvenimo prisiminimų). Man patiko jo lakus, žaismingas stilius, jo erudicija ir humoras – atrodė, kad rašo senas draugas, artimas savo dvasia, savo pasaulėvoka. Ir nors būna gaila iškeliavusių draugų ir netekties jausmą sunku nuslopinti, visada prisimenu šviesaus atminimo kunigo Kęstučio A. Trimako džiaugsmingą nuostabą: kiek mes tose buveinėse, kurios mums Viešpaties paskirtos po mūsų žemiškos kelionės, turėsime daug ko nuveikti!.. Tikiu, kad gerb. Pranas irgi turės ten ką veikti. Nes jis, toks veiklus ir gyvybingas, nenorėtų tiesiog ilsėtis.

Todėl liūdesys virsta paprasčiausiu ilgesiu. Rudenišku tokiu, skaidriu – gnybtelinčiu lyg pirmasis šaltukas. Ir mėlynu kaip ramybė – kaip bulvienojo dūmas vakaro brėkšmoje. Šitą ilgesį turi lydėti šalčio šiurpas, nes juk mes nežinome, kokie mes būsimė, kas mes būsimė, baigę savąjį ciklą – juk eisime ne užtarnauto poilsio ir ne atostogų, o, kaip sakė kunigas Kęstutis, „daug ko nuveikti“. Ir šitos veiklos pobūdžio mes nežinome – ir dėl to yra baisoka, nes tai veikiausiai ne pramogos ir ne dvasinis atsipalaidavimas. Juk gali būti, kad būtent tada mes tapsime tokiais, kokie turime būti iš tikrųjų – ir niekas negali mūsų paguosti, kad ši transformacija bus lengva ir maloni.

S. C. Lewisas „Didžiosiose skyrybose“ (*The Great Divorce*) rašo apie paslaptinę vietą, esančią tarp dangaus ir pragaro, kurioje žmogaus sielą pasitinka keistos, didingos būtybės, turinčios palydėti jį „į kalnus“. Taigi kelionė nesibaigia. Ji tęsiasi. Ir kokia ji, koks yra keliaujantysis – didi paslaptis. Ir kokie yra kalnai, į kuriuos einama – taip pat paslaptis...

Nors ir matome žmogaus gyvenimą kaip liniją, patį laiką juk suvokiame kaip pasikartojantį, o ne baigtinį, taigi – apskritą, o ne tiesų. Todėl taip sunku ir net baisu suvokti amžinybę kaip vietą – erdvę, kurioje laikas nebeturi svarbos, o galbūt ir neegzistuoja. Taigi ir kasmet ateinantis švelnus ir liūdnas rugsėjis gildo mums širdis amžinybės, kurios bijome, ilgesiu.

Renata Šerelytė

efoto.lt nuotr.

IŠ LIŪDESIO ŽEMĖS

*Iš liūdesio žemės išaugęs
Yra
Šitas rudenio augalas.
Dar žydi smulkiais
Laukiniais žiedais,
Bet su rudenio augalu
Greit atsisveikinsi,
Nes žvaigždė
Jau užgeso
Vystančioj jo viršūnėj,
Nes paukštis praskrido
Pro šalį.
Nes nieko neliko,
Kas rudens nepražūtų –
Iš liūdesio žemės
Išaugęs.*

*Ir apleistas
Visų dievų
Yra
Tavo vakaras,
Nurimus lapkričio vėjams.*

Stasė Lygutaitė-Bucevičienė

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Gildantis širdį ilgesys • **2-as psl. Ieva Marija Mendeikaitė.** Karas – per daug baisus žodis. Ukraina – naujoji VDR? • **3-as psl. Romualdas Kriaučiūnas.** Algirdo Juliaus Greimo semiotinė veikla – kaip „kelionė per dykumą“ • **4-as psl. Regina Narušienė.** Valdovų rūmų paramos komiteto JAV veikla • **6- as psl. Algis Vaškevičius.** Lietuvą pasiekė ypatingos fotografijos iš Vokietijos • **7-as psl. Astrida Petraitytė.** Latvijos filmai Baltijos kino dienose, Juodojuo kaspinu paženklintose • **8-as psl. Kultūros kronika**

Kitame numeryje: Dalios Mataitienės etnografinių kostiumų paroda • Modernusis žmogus Antano Škėmos ir Jameso Joyce'o kūryboje

Karas – per daug baisus žodis Ukraina – naujoji VDR?

Ieva Marija Mendeikaitė

Kuo dabartinė Ukrainos situacija primena Antrojo pasaulinio karo pabaigos niokojamą Vokietiją? Abi susiskaldžiusios, abi slepiamos po geležine uždanga, abi net ir kentė nuo to paties priešo. Tačiau kodėl beveik identiškos istorinės situacijos kamuota Vokietija sugebėjo sujaudinti visą pasaulį, o Ukraina – ne? Kodėl dabar Vokietija yra laisva, nevaržoma ir smarkiai judanti į priekį demokratinė valstybė, o Ukraina tebeliko neviltį varančioje politinėje stagnacijoje ir stiprioje priespaudos nelaisvėje?

Nors Vakarų pasaulio juntama apatija Ukrainoje vykstantiems neramumams dar gali būti iš dalies pateisinama geografiniu ir politiniu nuotoliu, tačiau kaip tą apatiją pateisinti kaimyninėse valstybėse? Juk nori jos to ar ne, jos tiesiog negali nesusitapatinti su Ukraina. Susitapatinimas vyksta ne tik dėl akivaizdžiai juntamos empatijos pamačius ir puikiai supratęs Ukrainos žmonių kančias, bet kartu ir prisiminus dar taip neseniai SSRS darytą skriaudą toms pačioms Ukrainos kaimynėms ir vietomis vis dar stipriai pasireiškiančią, gyvo numirėlio dvoku alsuojančią „šviesesnio rytojaus“ dvasią. Apatija tikriausiai iš ten pat atžygiuoja. Kartais užtenka pamatyti amžinąjį beveidį prezidentą, kad per kūną nubėgtų šiurpuliukai, pagalvojus apie galimus nekvestionuotus jo veiksmus ar brutaliai skleidžiamą propagandos lygį, kuris kuo toliau, tuo labiau sugeba pagerinti savo sklaidos rekordus. Problema lieka tik ta, kad tos kaimynės dažniausiai pritrūksta išteklų, o kartais ir drąsos padėti.

Neseniai (pavadinkime tai laimingu atsitiktinumu) teko susipažinti su jaunu trečiakursiu ukrainiečiu Jurijumi. Jurijus gimė Ukrainoje, Lucko mieste, abu jo tėvai yra ukrainiečiai ir visa jo giminė yra iš Ukrainos ir ten tebegyvena. Kadangi Jurijus jau treji metai studijuoja Kaune, buvo įdomu paklausti, kada paskutinį kartą jis buvo Ukrainoje ir kokia situacija dabar verda šios šalies viduje. Jurijus atsakė, kad paskutinį kartą

Ukrainoje teko lankytis 2016 metų vasarą, bet anot jo, politinė situacija tebėra panaši į buvusią Maidano revoliucijos metu, nes, jo nuomone, į valdžią atėjusi opozicija dar nebuvo smarkiai įsisavinusi žmonių poreikių ir politinė situacija pasikeitė tik tiek, kad partijos pavadinimas kitoks. Bet juokauja, kad jeigu būtų galėjęs, būtų pats vadovavęs Maidanui ir dabar viskas būtų kitaip.

Jurijus taip pat teigė, kad pastebėjo, jog dabar kaip niekada anksčiau galima labai aiškiai pamatyti, kad nacionalizmo lygis Ukrainoje tikrai labai smarkiai šoktelėjo palyginus su šalies situacija prieš Maidano įvykius, tačiau pridūrė, kad tuo džiaugiasi, nes viliasi, jog dabar panašios bėdos užgulta šalis su daug didesniu ryžtu ir patriotiškumu stos ginti savo šalies prieš bendrą visos tautos priešą. Jurijus pats sakė, kad turėjo minčių eiti ir prisijungti prie Ukrainos savanorių pajėgų, tačiau nusprendė tai padaryti tik tuomet, kai Ukrainai kils visiško išnykimo grėsmė, nes savęs tokiu geru karaviu, kuris vestų visą tautą į karą, nelaiko. Tačiau žinodamas, kad iš jo gal ir nebūtų didingo karžygio, jis neatsisako minties vis tiek rasti būdų padėti tiek Ukrainai, tiek panašaus likimo ištiktoms šalims, tik savo pagalbą jis bandys suteikti per politinę prizmę, nes jau trečius metus studijuoja užsienio politiką ir ekonomiką.

Dar vienas tokių narsių kovotojų, tik vietoje ginklo naudojantis tušinuką ir velnišką kiekį drąsos, yra Dovydas Pancerovas. Ištroškęs nuotykių ir žinių apie Ukrainoje vykstančius įvykius, žurnalistas Dovydas, vos sužinojęs, kad bendražygis skrenda į Ukrainą, išlėkė kartu su juo tų žinių vytiš į pačią šalies širdį – Kijevą. Jis sugebėjo išeiti iš Maidano revoliuciją ir pamatyti viską iš arti ir net ne kartą. Visą pamatęs, aprašė tai knygoje, kurią pavadino „Kiborgų žemė“.

Tai labai artimas ir labai tikras pasakojimas apie neramumus, kurie vyksta vos už 700 km nuo Lietuvos. Dovydo stipriai išgyventas ir detalai knygoje aprašytas gyvenimo įvykis – žurnalistinio darbo neramumų kamuojamoje Ukrainoje – iškart nukelia į Maidano aikštę, į Krymą, į kovą

su korupcija, su vis dar neišnykusia „luomine nelygybe“, su teroristiniu ir barbarišku šalies valdymu, su valdžia, kuriai nuspėjauti į jos valdomų žmonių interesus, galop net gyvybes. Nesunku susitapatinti su rašytojo jausmais, patirti ir iš dalies kartu išgyventi aprašomą siaubą, akyse matyti gyvą revoliucionierių pokyčių troškimą. Įsijautus į knygą gali netgi užuosti svylančių padangų smarvę, stebėti, kaip sprogdus tanko degalų bakui žmogui lekia nuplėšta galva, gali net išgirsti griaudėjančių prieštankinių granatų smūgius. Ir visa tai yra realybė.

Nori nenori, paprastai, lyg ilgame reportaže, bet kruopščiai ir įtaigiai aprašomuose įvykiuose Ukraina mums primena dar taip neseniai SSRS kamuotas Baltijos ir mažesnes slavų šalis, primena tai, kad laisvė – testinis dalykas, dėl kurio nuolatos turime kovoti, tai, kad turime būti solidarūs, nes solidarumas būtinas norint išlikti ir būti laisviems. Kaip rašo lietuvis autorius: „... Aš ir jie pasaulį suvokėme panašiai, užaugome panašioje aplinkoje, mėgome panašius dalykus. Skyrėmės tik tuo, kad jų valstybė užsibuvo Maskvos glėbyje. Jaunieji ukrainiečiai tenorėjo laisvės, o Kremliaus generolai į tai atsakė kulkomis. Ir ukrainiečiai išėjo į karą.“

Svarbu nesuklysti ir suprasti, kad knygoje karas nėra romantizuojamas, anaipol – visi karo siaubai nusmelkia sunkia nevilties ir prarastų gyvybių našta. Draugai jaučiasi kalti, kad nežuvo. Grįžusius namo juos pasitinka dar didesnė tuštuma, prasmės nebūtis. Karas knygoje pateikiamas nepagražintas, karo padarinių rašytojas nepudruoja, tiesiog pamato, užsirašo ir praneša. Karas vaizduoja šlykščią ir brutalią Kremliaus valią vykdančius rusus ir separatistus – kad ir jų elgesyje su ukrainiečių kariais, paimtais į nelaisvę. Ukrainiečių niekas ten nesigaili, juos spardo, į juos spjauja, prievartauja ir nuogai išrenę viešai tyčiojasi tiesiog autobusų stotelėse, ir visa tai filmavo prokremliškos televizijos kanalai. Štai kaip autorius aprašo vieno iš daugelio narsiausių Ukrainos belaisvių – Olego Kuzminycho – ir jo kolegų ukrainiečių patirtas kančias: „Kiborgų vadą nuvežė į Donecko gatvę, apšaudytą ukrainiečių artilerijos, ir pastatė priešais sugriautą autobusų stotelę. Aplink būrėsi vietiniai gyventojai. Rusų žurnalistai kalbino pulkininką, kai įsiutusi minia pratrūko – žmonės ėmė kumščiais daužyti belaisvį, spardė, spjaudė. Separatistai jiems netrukė. Taip priešai pasielgė ir su kitais ukrainiečiais, sučiuptais per lemiamą mūšį dėl Donecko oro uosto. Ukrainos armija pranešė, esą tokių buvo dvidešimt keturi. Nukankinti ir sumušti jie buvo tampomi Donecko gatvėmis, klupdomi prieš įsiutusius gyventojus ir daužomi. Egzekucijas filmavo Rusijos televizijos kanalai – tokia buvo Kremliaus psichologinė operacija. Kad būtų įtikinama, separatistai Donecko gatvėse išvertė krūvą ukrainiečių lavonų, ir rusų žurnalistai puolė jų filmuoti. Suknežintos galvos, išvirtusios smegenys, į košę sutrinti veidai, nuplėštos kojos ir rankos voliojosi ant asfalto.“

Europos idėja, kova už minties laisvę ir sklaidą, tautos garbė, skatinama nežmoniškai stiprios žmonių vienybės veikiausiai yra vienintelis dalykas, kurį galima pavadinti romantizuotu. Kiek jis yra romantizuotas, o kiek – tikras, gali atsakyti tik Ukrainoje buvę ir už jos laisvę mirti pasirengę žmonės. Tie, kurių draugai negrįžo, ir tie, kurie, būdami beprasmiškiausio karo sukuryje, dar šiandien dėl meilės savo tautai randantys ten gyvenimo prasmę.

Ieva Marija Mendeikaitė – Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų instituto I kurso studentė.

Algirdo Juliaus Greimo

semiotinė veikla –
kaip „kelionė per
dykumą“

Romualdas Kriaučiūnas

2017 metus Lietuvos Respublikos Seimas paskelbė A. J. Greimo metais, o jo 100-osios gimimo metinės įtrauktos į UNESCO ir valstybių narių minimų sukaikčių sąrašą. Kuo Lietuvai ir pasauliui reikšminga ši asmenybė?

Šį klausimą atsako Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto A. J. Greimo semiotikos ir literatūros centro vedėjas prof. Arūnas Sverdiolas. „Yra du Greimai. Pasaulinio garso mokslininkas, kūres semiotiką, kurios svarbą humanitariniams ir socialiniams mokslams jis pats gretino su matematikos svarba gamtos mokslams. Greimas taip pat yra palikęs puikių įvairiausio pobūdžio tekstų, semiotinės analizės pavyzdžių“ (Naujienos, Vilniaus universitetas, 2017.02.21). Minėtas profesorius teigia, kad lietuvių kultūrai svarbus ir kitas Greimas. Tai laicistinės liberalios krypties eseistas, daugelį metų rašęs išeivijos spaudoje aktualiais visuomenės, kultūros ir politikos klausimais. Atkūrus nepriklausomybę, Greimas stengėsi atverti Lietuvą Vakarų kultūrai.

O jo nuopelnai semiotikos mokslui? Anot prof. A. Sverdiolo, Greimas siekė sukurti bendrą prasmės teoriją, paaiškinti, kaip prasmė atsiranda, gyvuoja ir nyksta. Šios teorijos pagrindus jis padėjo savo „Struktūrinėje semantikoje“ (1966), nuo kalbotyros tiriamų kalbotyros vienetų eidamas prie diskurso semantikos, arba naratyvinės gramatikos. Kituose jo veikaluose semiotikos teorija buvo vis pastumiama į priekį. Vėliau jo ir jo mokinių darbuose eita nuo objekto prie subjekto, nuo veiksmo prie būsenos. „Deja, mūsų humanitariniams ir socialiniams mokslams labai stinga ne tik teorijos, bet ir supratimo, kad jos stinga, vyrauja tyrinėtojo spontaniškumas ir tyrimo taikomas pobūdis. Greimą mums dar reiks atrasti“, – teigia prof. Sverdiolas.

Greimo šimtmečio sukaktis paminėta Vilniuje, Šiauliuose ir kituose miestuose. Pasauliniame semiotikų kongrese Kaune buvo Greimo sesija. Paryžiaus UNESCO būstinėje įvyko jam skirtas tarptautinis kongresas. Baigiamas dvitomis leidinys „Algirdas Julius Greimas – asmuo ir idėjos“. Pirmajame tome bus Purdue universiteto prof. Thomas F. Brodeno parengta A. J. Greimo biografija. Daugiau informacijos galima rasti svetainėje www.semiotika.lt

Jonas Vaiškūnas (www.alkas.lt, 2011.03.09) prieš šešerius metus apie Greimą rašė kaip apie didį prasmės ieškotoją. Štai jo įvertinimo santrauka: „A. J. Greimo teoriniai moksliniai tyrimai padėjo pagrindus semiotikai kaip kalbinių ir nekalbinių ženklų sistemų prasmės mokslui. A. J. Greimas sukūrė teoriją, aprašančią ženklų sisemos susidarymo ir jų funkcionavimo universalius principus, tų sistemų ryšius ir saveiką“. Plėsdamas semiotiką, jis siekė padėti bendrosios humanitarinių mokslų metodologijos pagrindus. „A. J. Greimas semiotiką praturtino originaliomis semiotinės struktūros, diskurso, prasmės izotopijos, naratyvinės gramatikos, naratyvinės programos, semiotinio vyksmo ir veiksmo, semiotinės komunikacijos, modalumo, kompetencijos ir kitomis sąvokomis“. Mano manymu, tai sąvokos, nelengvai įkandamos eiliniam piliečiui, tegu ir su aukštesniu mokslu. Lyg pritardamas, vienoje akademiniame diskusijoje literatūrologas Saulius Žukas prisiminė, jog vos pasirodžiusios Greimo mitologinės studijos tarp Lietuvos akademikų populiarumo neturėjo.

Šiaulių dailės galerijos sieną puošia buvusio šiauliečio A. J. Greimo portretas

„Jo galvojimas buvo šiek tiek kitame lygyje, norint prie jo priartėti, reikėjo specialaus pasiruošimo“ (www.15min, 2017.02.24). Savo darbuose semiotinius metodus Greimas pritaikė kalbos ir istorijos, mito, pasakos, literatūros kūrinio analizei. Mitologijos tyrinėjimas, Greimo nuomone, yra tarsi kultūros archeologija, kai iš atskirų rašytiniuose šaltiniuose ir tautosakoje užfiksuotų mitologijos fragmentų atstatoma laikui bėgant pabirusi visuma. Jonas Vaiškūnas primena, kad pats A. J. Greimas, svarstydamas apie semiotiką, teigė: „Semiotika nėra nei filosofija, nei literatūros teorija, nei lingvistika – tai visus ženklus tyrinėjantis ir apglėbiantis gyvenimo būdas“.

Savo semiotinę veiklą Greimas yra apibūdinęs kaip „kelionę per dykumą“, užsibarikadavus keliuose bunkeriuose, ginant keletą moksliskumo principų (www.saltiniai.info). Tame pat šaltinyje Kęstutis Nastopka rašo, kad lietuviai jį pažįsta ir kitoki – kaip politiką ir literatūros kritiką, savo raštais aktyviai dalyvavusį viešajame gyvenime. Jis svarstė politinės rezistencijos ir bendradarbiavimo su okupuota Lietuva klausimus, buvo vienas iš „Veidu į Lietuvą“ pastangų rėmėju. Prasidėjus Sovietų Sąjungos griūčiai ir kilus tautiniams sąjūdžiams, Lietuvos kultūrinėje spaudoje jis spausdino rimtas ir ironiškas pastabas apie vykstančias permainas, skatino lietuvius ryžtingiau europėti.

Savo lietuvių mitologijos tyrinėjimus Greimas išleido dviem tomiais – „Apie dievus ir žmones“ (1979) ir „Tautos atminties ieškančias“ (1990). Anot minėto šaltinio, archyve liko pasakojimo apie mitinį Vilniaus įkūrimą analizė bei kitų mitų analizės fragmentai.

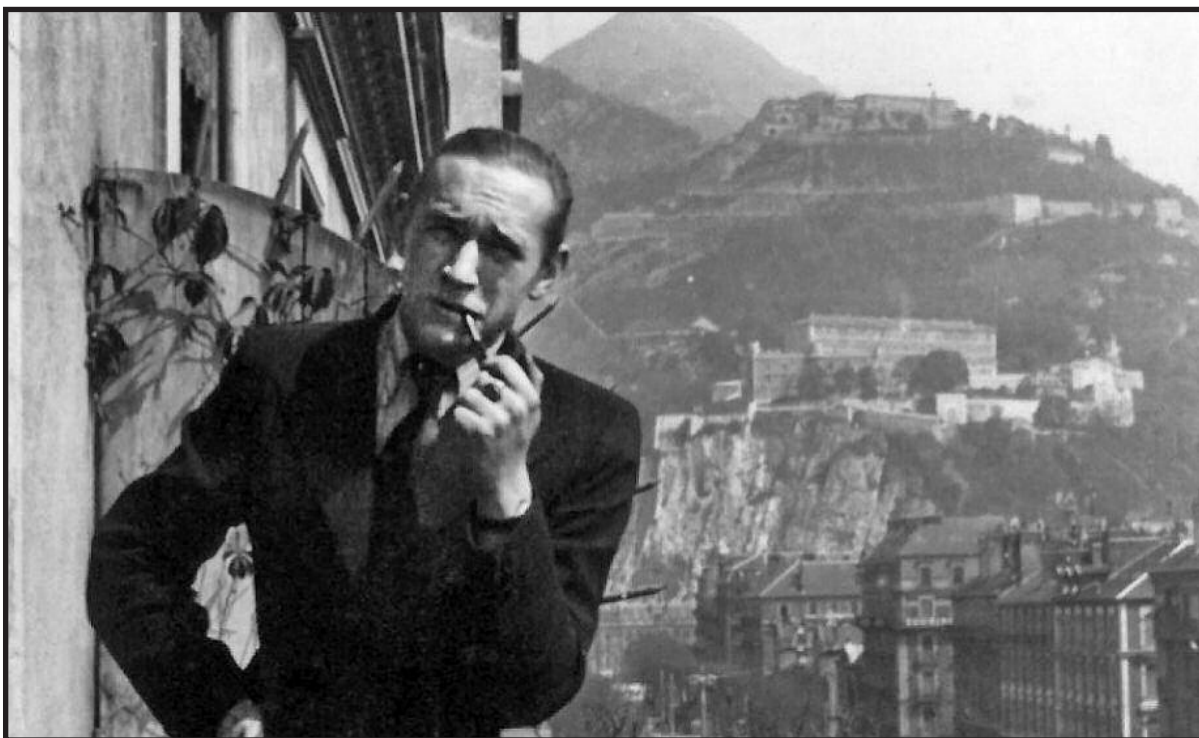
Trumpa A. J. Greimo biografija pateikiama *Vikipedija* puslapyje, paskutinį kartą keistame

2017.09.11. Jis gimė 1917 m. kovo 9 d. Tuloje, Rusijoje. Mirė 1992 m. vasario 17 d. Paryžiuje. Palaidotas Kauno Petrašiūnų kapinėse. Pateikiamoje biografijoje jis pristatomas kaip lietuvių kilmės prancūzų semiotikas, kalbininkas, mitologas, eseistas. Jis buvo Paryžiaus semiotikos mokyklos įkūrėjas.

1919 m. Greimų šeima grįžo į Lietuvą. Marijampolėje Greimas baigė Rygiškių Jono gimnaziją. Studijavo teisę Vytauto Didžiojo universitete (1934–1935 m.), kalbotyrą Grenoblio universitete (1936–1939). Grįžęs į Lietuvą atliko karinę tarnybą. Gyveno Šiauliuose ir mokytojavo Mergaičių gimnazijoje ir Prekybos institute. Buvo Tautinės lietuvių studentų korporacijos Neo-Lithuania narys, priklausė Šiaulių kultūrininkų būreliui, vienas iš almanacho „Varpai“ leidimo iniciatorių.

1944 m. su šeima pasitraukė į Prancūziją. 1949 m. Sorbonoje apgynė daktaro disertaciją. Vėliau dėstė Aleksandrijos, Ankaros, Stambulo ir Puatgje universitetuose. Nuo 1965 m. vadovavo semiolingvistinių tyrimų seminarui, iš kurio susiformavo Paryžiaus semiotikos mokykla. Daug darbavosi tarptautiniame semiotikų sąjūdyje ir organizacijoje.

Paskutiniaisiais savo gyvenimo dešimtmečiais vis daugiau domėjosi lietuvių kultūra, ypač mitologija, bandė ją išryškinti pasaulinės kultūros kontekste. Jis atskleidė lietuvių protėvių pasaulėjautą. Nagrinėdamas lietuvių kultūros vyksmą, Greimas formulavo naujus kultūrologijos principus. Yra išleides devynias knygas lietuvių kalba ir septynias prancūzų ir anglų kalbomis. Lankėsi Lietuvoje, skaitė paskaitas Vilniaus universitete. Greimo vardu yra pavadintos gatvės Kaune ir Vilniuje. Jis yra vienas iš šimto iškiliausių tūkstantmečio lietuvių, pažymėtų paminkle „Vienybės medis“ Vilniuje.

A. J. Greimas Grenoblyje, 1937

III aukšto Didžiąją menę puošia austinis herbinis frizas su septyniasdešimčia iki 2010 m. egzistavusių Lietuvos apskričių ir savivaldybių herbų. Austinio frizo autorius – dailininkas Arvydas Každailis

Valdovų rūmų paramos komiteto JAV veikla

Regina Narušienė

Kitamet, 2018-siais metais, Lietuvos 100-čio jubiliejų pažymint, planuojama užbaigti Lietuvos Valdovų rūmų statybą ir visa didybė atverti juos Lietuvos žmonėms. Tai bus didelė dovana tautai ir Lietuvos visuomenei reikšmingo jubiliejaus proga. Prie Lietuvos Valdovų rūmų atstatymo savo lėšomis bei aukomis aktyviai prisidėjo ir JAV lietuviai, lietuvių kilmės asmenys per VR Paramos komitetą, veikiantį JAV. Nuo 1987 m. iki 2016 m. JAV lietuviai Valdovų rūmų atkūrimui paaukojo daugiau kaip 700 tūkst. dolerių.

Valdovų rūmų paramos komitetas JAV įkurtas 2003 metais rugpjūčio 14 d., kai Valdovų rūmų atstatymo projektui labiausiai reikėjo palaikymo ir paramos. Jis veikia po JAV LB Tarybos skėčiu, nors yra savarankiškas padalinys, tačiau atsakingas JAV Lietuvių Bendruomenei. Komitetas išaugo iš Lietuvos Valdovų rūmų paramos fondo, keliems aktyviems VR atstatymo rėmėjams sumanius aktyviau į rūmų atstatymą įtraukti ir JAV gyvenančius lietuvius ar jų kilmės asmenis.

Jau 2003 m. lapkričio 19 d. Valdovų rūmų raštinėje buvo pasirašyta Valdovų rūmų paramos fondo ir Valdovų rūmų paramos komiteto (JAV) bendradarbiavimo sutartis dėl atstatymo idėjos garsinimo ir lėšų kaupimo Jungtinėse Amerikos Valstijose. Įkurtasis VR paramos komitetas JAV gavo teisę kaupti lėšas Valdovų rūmų atstatymui, telkti au-

Valdovų rūmų atidarymo iškilmės 2013 m.

kas, atidaryti ir laikyti atskirą lėšų sąmatą. Komitetas gavo teisę pasirinkti finansavimui konkrečius Valdovų rūmų atstatymo ir įrengimo projektus. Pagal sutartį su VR paramos fondu Lietuvoje, šis komitetas atstovauja JAV lietuviams ar lietuvių kilmės asmenims, kurie remia Valdovų rūmų atstatymą, nori aktyviai prisidėti prie jų atstatymo lėšomis ir kita pagalba.

Nuo 2003 metų komitetas ne tik rinko lėšas Valdovų rūmų atstatymui paremti, tačiau jau surinktas lėšas investavo į atskirų menių bei VR interjero įrengimą ar apipavidalinimą. Lėšų telkimui imtasi įvairių būdų – kreipiantis laiškais, pranešimais spaudoje ir per lietuvių apylinkes, organizacijas, fondus, lituanistines mokyklas. Organizuoti įvairūs renginiai, susitikimai, paskaitos. Lietuviška spauda, dienraštis „Draugas“, savaitraštis „Amerikos lietuvis“ bei spaudos leidiniai anglų kalba „Bridges“ ir „Lithuanian Heritage“ maloniai priėmė ir spausdino Valdovų rūmų paramos komiteto JAV paruoštus straipsnius, garsinančius Valdovų rūmus ir jų atstatymo reikšmę.

Čia ypač sėkmingai pasidarbavo komiteto spaudos atstovė Vaiva Ragauskaitė ir komiteto išdinininkas Bronius Juodelis. Abu jie už VR atstatymo garsinimą spaudoje tapo dr. Juozo Kazicko premijos laureatais. Jų dėka lietuviškoje spaudoje nors kartą per savaitę pasirodydavo straipsniai, primenantys Valdovų rūmų projekto svarbą, aprašantys jau pradėtų rūmų vykdomus darbus ir eigą. Spaudoje taip pat matėme VR paramos komiteto pirmininkės Reginos Narušienės, Violetos Rutkauskienės, Laimos Žlobienės bei kitų komiteto narių rašinius ir pasisakymus. Komiteto nariai aktyviai dalyvavo diskusijose svarstant atkuriamų rūmų paskirties ir įrengimo klausimus, kartu su JAV lietuviais ragino kurti koncepciją, kuri suformuotų aiškesnę atkuriamų rūmų viziją, rūpinosi, kad šie rūmai atspindėtų Lie-

Lietuvos 1000-čio proga Valdovų rūmams pagamintas ir padovanotas Tūkstantmečio varpas su specialiai jam pagamintu stovu. Dovanotasis varpas atkartoja 1919 m. JAV gimusių Laisvės varpo, dabar kabančio Kaune Koro muziejaus varpinėje, idėją, tačiau papildytas naujais žodžiais ir tautinės juostos motyvu. Varpas pagamintas Austrijoje, Grassmayr Glockengieserei GmbH varpų liejykloje, menišką stovą projektavo V. Stančikas, o iš lietuviško ažuolo pagamino D. Kaškauskas

Vitražiniai langai, įstiklinti apvaliais stiklais, atkurtais pagal archeologų surastus originalius XV–XVI–XVII a. senųjų rūmų radinius

tuvos valstybingumo kelią, garbingą praeitį, kovas dėl tautos išlikimo, nepriklausomybės siekius ir jos išsaugojimą.

2003 m. komitetas suorganizavo specialų Naujametinių lėšų rinkimo vakų – Naujųjų metų dovana Valdovų rūmams. 2003 m. pabaigoje Amerikos lietuviams buvo išsiuntinėta 1 600 laiškų, kviečiančių aktyviai prisidėti prie VR atstatymo. Lėšų rinkimo vakus tęsėsi 2004–2005 metais ir davė puikių rezultatų. Vajaus metu komitetas atspausdino ir išleido specialius vokus su Valdovų rūmų atvaizdu. Vėliau, 2008-aisiais, buvo paruoštas ir išleistas 46 centų vertės JAV pašto ženklas su atstatomų Lietuvos Valdo-

Atkelta iš 4 psl.

vų rūmų atvaizdu. Vajaus metu vokai su prašymais aukoti VR atstatymui pasiekė daugelio lietuvių pašto dėžutes.

2005 m. komiteto pirmininko pastangomis išleista VR pristatanti skrajutė. Joje dviem kalbomis – lietuviškai ir angliškai – buvo kreipiamasi į JAV lietuvius, kviečiant prisidėti prie istorinio Valdovų rūmų atstatymo projekto. Aktyvi komiteto veikla ir pastangos netrukus davė teigiamą rezultatą – komitetas sulaukė pirmųjų aukų, lietuviai ar lietuvių kilmės asmenys aktyviai atsiliepė į raginimą prisidėti prie Lietuvos valstybingumo simbolio – Lietuvos valdovų rūmų atstatymo. Pirmoji auka – 1000 dolerių įnašas – atėjo iš dr. Jono Vaičio. Netrukus buvo sulaukta ir didesnių aukų. Pirmuoju VR garbės statytoju su 10 000 dol. auka tapo *Bruno Matelis* iš Lemonto (IL.), antrieji – bostoniškių iš Massachusetts valstijos *Rasių šeima* taip pat su 10 000 dolerių auka.

Gotikinės ąžuolinės meniškai kaustytos durys puošia Valdovų rūmų gotikinę menę

Gotikinę menę papuošė du originalūs šviestuvai (sietynai), aut. V. A. Makačinas

JAV veikiantis VR paramos komitetas įsipareigojo apmokėti Gotikinės menės gotikinių skliautų nerviūrų atkūrimą, gotikinių plytų gamybą, sienų ir skliautų raktinių akmenų dekoravimą

Į lėšų kaupimo vajų aktyviai įsitraukė tiek pavieniai asmenys, tiek organizacijos, lietuvių apylinkės, lietuviškos mokyklos. Valdovų rūmų atstatymo gretose yra ir trys JAV lituanistinės mokyklos: Čikagos lituanistinė, Los Angeles Šv. Kazimiero ir Sviackevičiaus meno mokyklėlė.

Paramą VR atsiuntė ir atskiros lietuvių bendruomenės: Brooklyn –

Queens’s apylinkės lietuviai surinko ir paaukojo 4 500 JAV dolerių. Taip pat aukojo Arizonos, Lemonto apylinkės, Kansas City Lithuanians of America Inc., Madison-Vilnius Sister City ir Lithuanians Citizens Society of Western Pennsylvania. Per trumpą laikotarpį suorganizuotų lėšų rinkimo vajų JAV lietuviai surinko apie 100 000 JAV dolerių. 2005 m. sulaukta pirmojo stam-

baus palikimo testamentu iš JAV lietuvių Onos Gineitytės-White, gyvenusios Floridoje. 2006 m. gautas ir antrasis testamentinis didelis palikimas. Juozas Paulius iš Waterbury, Connecticut VR, atstatymui testamentu paliko 5 000 dolerių.

Komiteto finansuoti projektai

Komitetas pasirinko ir įsipareigojo iš VR rėmėjų surinktų lėšų finansuoti VR Gotikinės menės įrūošimą ir darbų apmokėjimą. 2009 m. buvo paklotos Gotikinės salės keraminės grindys, gavus patvirtinimus apie atliktus darbus VR paramos JAV komitetas apmokėjo darbų atlikimą. Taip pat komitetas finansavo Gotikinės menės koklinės krosnies atstatymą ir atliktus darbus. Komiteto sukauptomis lėšomis buvo finansuoti ir apmokėti kiti Gotikinės menės interjero darbai ir įrengimai: skliautų nerviūros (stiukas), skliautų nerviūrų profiliuotų plytų kopijų intarpų gamyba, Gotikinės salės langų vitražinis įstiklinimas apvaliais stiklais, jų atgaminimas pagal archeologų surastus XV, XVI, XVII a. senųjų rūmų langų vitražinius pavyzdžius. Taip pat JAV komitetas finansavo Gotikinės menės Gotikinės krosnies atstatymą bei gotikinių metalų kaustytų ąžuolinių durų gamybą. Iš šio komiteto surinktų aukų buvo finansuoti Gotikinės salės šviestuvų gamyba, taipogi Didžiojoje renesansinėje menėje finansuotas austro frizo dizainas, turintis Lietuvos valstybės, apskričių ir savivaldybių heraldinius ženklus. Taip pat trečiojo aukšto antikameros sieninės tapybos darbai – herbinis frizas, kuriame pavaizduota žymiausių XV–XVII a. Lietuvos didikų giminių 23 herbai.

Nukelta į 8 psl.

Reginos Narušienės kalba, pasakyta Valdovų rūmų atidarymo proga 2013 m. liepos 6 d.

Jūsų Ekscelencija Arkivyskupe Gintarai Grušai, Jūsų Ekscelencija Prezidente Dalia Grybauskaitė, Seimo pirmininke Vydai Gedvilai, Premjere Algirdai Butkevičiaus, Kultūros ministrė Šarūnai Biruti, Valdovų rūmų muziejaus direktoriaus Vydai Dolinskai, Seimo nariai, visi garbingi svečiai ir mieli tautiečiai, idėja atkurti Valdovų rūmus gimė neilgai trukus po jų nugriovimo. Mintį apie Lietuvos valstybingumo simbolio sugrąžinimą bene pirmieji iškėlė 1831 metų sukilėliai. Tačiau politinė padėtis šiai idėjai materializuotis neleido iki pat 1987 metų, kai kilo Lietuvos Atgimimo Sąjūdis. Sumanymą atkurti Lietuvos didikų kunigaikščių rūmus tuomet aktyviai palaikė ir plėtojo Lietuvos inteligentija, kūrybinės sąjungos, Kultūros fondas bei šalies valdžia.

Valdovų rūmų atkūrimo idėją 2000 m. rugpjūčio 19 d. parėmė ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenės X Seimas. Jis pripažino, kad siekis išsaugoti Vilniaus širdyje surastus Gediminaičių pilies ir Lietuvos didikų kunigaikščių rezidencijos mūrus bei idėją atstatyti pačius rūmus turi neįkainojamos vertės nepriklausomai Lietuvos valstybei bei lietuvių tautai. Pasaulio Lietuvių Bendruomenės X Seime buvo išsakyta nemažai nuomonių dėl Valdovų rūmų atstatymo, tačiau visas jas užbaigė Seime dalyvavęs Sibiro lietuvių atstovas. Jis pirmasis pakėlė ranką ir pasiūlė paremti Valdovų rūmų atkūrimą, o pats simboliškai įteikė vieną dolerį kaip pirmąją rūmų atstatymui skirtą auką. Pamenu, kaip tuomet nuščiuvo diskusijos, pritilo net didžiausi skeptikai.

Po kelių dienų žinomi Lietuvos visuomenės ir išeivijos atstovai įsteigė Valdovų rūmų paramos fondą, o tų pačių metų rudenį Lietuvos Respublikos Seimas priėmė įstatymą, įteisinusį Valdovų rūmų atkūrimą. 2003 metais JAV lietuviai įkūrė Valdovų rūmų paramos komitetą, per kurį ir toli nuo Tėvynės gyvenantys rėmėjai galėjo prisidėti prie šio kilnaus projekto bei dalyvauti atkuriant mūsų visų tautai reikšmingą objektą.

Atkurti šiuos rūmus padėjo ne viena kuri nors politinė partija, grupė ar valstybės institucija. Prie to prisidėjome mes visi – lietuviai. Valdovų rūmai yra tarsi visų lietuvių dvasinės santalkos vieta, mūsų istorinės tapatybės liudytojas ir ugdytojas. Tai simbolis, kuris primins ir atgaivins valstybingumo tradicijas, įtvirtins tautines ir pilietines vertybes, puoselės šalies politinę savimonę ir kultūrą. Šie rūmai yra svarbi besitęsianti mūsų tautos atgimimo dalis, mūsų galingos praeities ir vieningos ateities simbolis, tai visus pasaulio lietuvius vienijantis židiny.

VR paramos komiteto pirmininkė Regina Narušienė 2013 m. atidarymo iškilmėse sako sveikinimo žodį

Lietuvą pasiekė ypatingos fotografijos iš Vokietijos

Algis Vaškevičius

Paskutinę vasaros dieną, rugpjūčio 31-ąją, Vilniaus „Prospekto“ galerijoje atidaryta išskirtinė fotografijos paroda „Šuolis laike“, kurioje pristatomi dviejų pasaulyje pripažintų fotografų iš Vokietijos darbai. Jų autoriai – Erichas Salomonas, vienas reikšmingiausių XX a. fotografų, padaręs didelę įtaką šiuolaikinei spaudos fotografijai, ir Barbara Klemm, kurios nuotraukos giliai įsirėžė Vokietijos kolektyvinėje atmintyje.

Erichas Salomonas – vienas iš Vokietijos fotožurnalizmo pradininkų, labiausiai mėgęs fotografuoti politinę ir kultūrinę aukštuomenę. Keliomis užsienio kalbomis kalbėjęs būsimo fotografas gimė turtingoje Berlyno bankininko šeimoje, studijavo zoologiją ir architektūrą, siekė gauti teisės daktaro laipsnį, tačiau nesuvaldoma infliacija po Pirmojo pasaulinio karo priverė jį ieškoti darbo. Tapo fotožurnalistu 1928 m., kai jam buvo 42 metai – jis fotografavo „Ermanox“ fotoaparatu, su kuriuo pirmą kartą galėjo palatpū viduje fotografuoti be blykstės, tai yra nepastebėtas. Taip įžymius

Garsioji nuotrauka, įamžinusi neeilinį bučinį.

amžininkus jis galėjo fotografuoti tomis akimirkomis, kai jie nesijautė stebimi, už oficialaus protokolo ribų, kai jis buvo vienintelis juos stebintis.

E. Salomono fotografijos buvo gerai vertinamos ir brangios, jis įamžino svarbiausius to meto politinius įvykius, fotografavo įžymybes – menininkus, politikus, verslininkus. Iki 1932-ųjų nuotraukos buvo spausdinamos daugelyje prestižinių leidinių įvairiose pasaulio šalyse – tarp jų ir „Fortune“, „Time“, „Time Magazine“. Fotografo likimas susiklostė tragiškai – kadangi jis buvo žydas, naciams Vokietijoje 1933 metais atėjus į valdžią slapstėsi Olandijoje, bet ten jo šeima buvo surasta, deportuota ir 1944 metais jis kartu su žmona ir sūnum buvo nužudyti Aušvice.

1936 m. gimusios Barbaros Klemm fotografijos pasakoja istorijas, daugelį jos herojų mes puikiai žinome. Teigiama, kad jokia kita vokiečių fotografe nėra taip įamžinusi tokios daugybės paskutinių dešimtmečių Vokietijos ir kitų šalių įvykių bei asmenybių, kaip tai padarė B. Klemm. Jos nuotraukos vaizduoja politikus ir demonstrantus, susitikimus Vokietijos

Parodos atidaryme dalyvavo daug fotografų gerbėjų

jos federalinėje kanceliarijoje ir XX a. septintojo dešimtmečio pabaigoje vykusio studentų judėjimo akimirkas. Ji sukūrė ir labai gerai žinomą fotografiją, kurioje užfiksuotas buvusio Sovietų Sąjungos lyderio Leonido Brežnevo ir paskutinio Vokietijos Demokratinės Respublikos vadovo Ericho Honeckerio bučiny.

Pasak parodos rengėjų, jose galima pajusti tiek visuomenės ir politinės nuotaikas, tiek ir asmeninius išgyvenimus – maištavi-

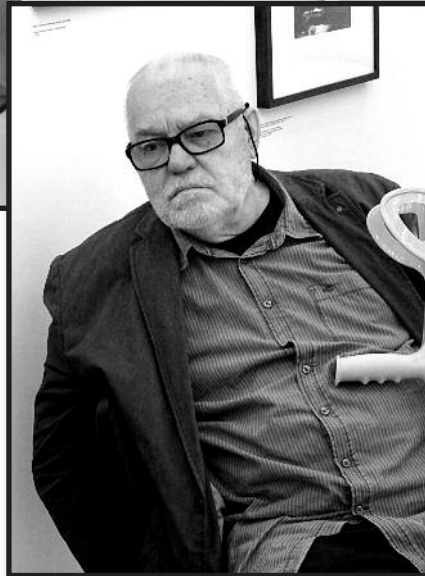
mą, bejėgiškumą ir liūdesį, tikėjimą ir pasipriešinimą, o taip pat ir griovius bei sienas tarp valdančiųjų ir valdomųjų, tarp Rytų ir Vakarų, vargšų ir turtingųjų, tarp vietinių ir svetimšalių, tarp jaunų ir senų.

1944 metais žuvusio E. Salomono ir 1936 m. gimusios Barbaros Klemm spaudos ir reportažinės fotogra-

fijos šioje parodoje puikiai dera ir sudaro įdomią simbiozę. Jos ir perduoda tam tikrą žinutę, ir kartu perteikia tuometinių įvykių politinį, socialinį ir psichologinį kontekstą. Abiejų autorių, kurie save laikė pirmiausia žurnalistais, o tik paskui menininkais darbai dėl savo aukštos meninės vertės pristatomi kaip fotografijos meno kūriniai ir vieni vertingiausių vokiškos spaudos fotografijos pavyzdžių.

Pristatydamas parodą Kauno fotografijos galerijoje, iš kur ji atkeliavo į Vilnių, žinomas Lietuvos fotografas Romualdas Požerskis sakė, kad nėra lengva atskirti, ar tai foto žurnalistika, ar meninės fotografijos. Pasak jo, Vokietijoje po Pirmojo pasaulinio karo susiformavo itin stipri fotografijos mokykla, turėjusi didelės įtakos viso pasaulio fotografijos raidai, ir tik vėliau atsirado garsiojo prancūzų ar kitų šalių fotografijos mokyklos.

Atidaryme Kaune dalyvavęs parodos kuratorius Andreas Rostas džiaugėsi, kad į parodos „Šuolis laike“ pristatymą susirinko tikrai daug žmonių, fotografijos gerbėjų. Jis pasakojo, kad šias parodos nuotraukas pažįsta kaip savas ir plačiau aptarė jau minėtą dviejų buvusių garsių politikų bu-

A. Sutkus šiemet apdovanotas E. Salomono premija

činį užfiksavusią B. Klemm nuotrauką – joje greta esantys mikrofonai nuskuti į skirtingas puses, tad nors L. Brežnevas ir E. Honeckeris bučiuojasi, bet į vieną mikrofoną jie nekalba. Šalia stovintys žmonės ploja, ir tik vienas asmuo susilaiko nuo plojimų – tai būsimo Sovietų Sąjungos lyderis Jurijus Andropovas.

„Išties nelengva apsaityti, ar tai žurnalistika, ar dokumentacija, ar menas – tai tiesiog geros ir labai geros nuotraukos, už kurių slypi istorija. Tie politiniai įvykiai jau seniai praeityje, bet mes galime matyti užfiksuotus svarbius momentus ir žmones. Tai mus skatina juos prisiminti, jais domėtis“, – sakė parodos kuratorius.

Jis itin džiaugėsi, kad į šios ypatingos parodos atidarymą atvyko ir Lietuvos fotografijos grandu vadinamas Antanas Sutkus. Pasak A. Rosto, jam puikiai žinomi A. Sutkaus darbai, visame pasaulyje pelnę pripažinimą. A. Sutkaus fotografijas gyrė ir parodą kartu su Vokietijos Užsienio ryšių institutu bei Lietuvos fotomenininkų sąjungos Kauno skyriumi rengusio Goethe's instituto Lietuvoje vadovas Detlefas Gericke, pasidžiaugęs, kad pirmą kartą prestižinis Vokietijos fotografijos apdovanojimas – Ericho Salomono premija – šiemet skirta lietuvių fotografui, ir ją atsiėmė A. Sutkus.

Kiekvienais metais Vokietijos fotografijos asociacija teikia E. Salomono premiją, kuri nuo 1971-ųjų skiriama menininkams ir organizacijoms už išskirtinę reportažinę veiklą. Ji suteikta tokiems žymiesiems fotografams, kaip Martinas Parras, René Burri, Robertas Frankas, ta pati B. Klemm, Mary Ellen Mark bei daugeliui kitų svarbių menininkų. Šią premiją yra gavę ir tokie spaudos leidiniai kaip „Stern“, „Frankfurter Allgemeine Zeitung“, „National Geographic Magazin“. Šių metų balandį Ericho Salomono premija įteikta būtent A. Sutkui.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

„Man tai išties svarbus apdovanojimas, reikšmingas daugeliu prasmių. Svarbu paminėti, kad prieš 40 metų pati pirmoji Lietuvos fotografijų paroda buvo atidaryta Berlyne, ir nuo tada prasidėjo mūsų glaudus bendradarbiavimas su vokiečių fotografa, padovanojęs daug svarbių ir reikšmingų įvykių. Tai buvo visai kitokie laikai, kai spauda nerašė tiesos, kai skulptūros etikos sumetimais būdavo apdengiamos. Tada Vokietija tapo mums langu į pasaulį.

Kai nuvažiauvau šių metų pavasarį į Vokietiją atsiimti šios prestižinės premijos, atgimė daugybė prisiminimų. Prisiminiau, jog kas dvejus metus keisdavomės fotografijų parodomis, bendravome, važiuojome vieni pas kitus. Tas bendravimas labai daug davė Lietuvos fotografijai, ir Lietuvos fotomenininkų sąjungai, kuri dvidešimt metų buvo vienintelė tokia tuometėje Sovietų Sąjungoje. Mus vertino, mumis stebėjosi ir iš mūsų mokėsi kiti“, – sakė Lietuvos fotografijos meno draugijos iniciatorius ir ilgametis jos vadovas A. Sutkus, surengęs daugybę fotografijos parodų visame pasaulyje ir vienas ar su kitais fotografa išleidęs daugiau kaip dvidešimt fotografijų albumų.

Aptardamas šioje parodoje eksponuojamus dviejų žymių Vokietijos fotografų darbus, A. Sutkus pabrėžė, jog visiškai nėra svarbu, ar tai žurnalistika, ar fotomenas – svarbiausia, kad tai padaryta su meile ir turi išliekamąją vertę, nes yra sukurtas savas pasaulis, kuris turi būti išsaugotas.

„Ši E. Salomono premija skirta man, bet aš tai vertinu kaip visos garsios Lietuvos fotografijos mokyklos įvertinimą ir pripažinimą, tai apdovanojimas visai mūsų kartai, kurios kai kurių draugų jau nėra, kiti gyvena ne Lietuvoje. Tai įvertinimas tam fenomenui, apie kurį jau nemažai kalbėta ir dar bus kalbama ateityje“, – sakė A. Sutkus.

Jau nuo pat parodos atidarymo ji sulaukė daug dėmesio ir žiūrovų, kurie fotografijose pamatė ir tokias įžymybes kaip aktorė Marlene Dietrich ar kino režisierius Ernstas Lubitschas, įamžinti E. Salomono, arba prancūzų rašytoja Simone de Beauvoir, kino režisierius Raineris Werneris Fassbinderis ir kiti. Galima neabejoti, kad ir Lietuvos sostinėje tik ką atidaryta paroda taip pat susilauks didelio susidomėjimo.

Latvijos filmai Baltijos kino dienosė, Juoduoju kaspinu paženklintose

Astrida Petraitytė

Latvijos kinas yra labai stiprus. Ar pagrįstas toks mano pastarųjų dienų įspūdis? Gi mačiau viso labo du filmus... Bet juk du stiprūs filmai mūsų negausaus (ir bendro, ir kinui galimo skirti) biudžeto šalims jau, ko gero, yra džiugus dėsniumas.

Taigi rugpjūčio 22 ir 23 d. Vilniuje pirmąkart vyko toks mini festivalis – Baltijos kino dienos, organizuotas Lietuvos kino centro, sutelkęs po porą kaimynų – latvių ir estų filmų (kai kada su kitų šalių partneriais sukurtų), šeiminkams atstovaujant tik dešimties minučių kronikai „Baltijos kelias“ (rež. Audriaus Stonio ir Arūno Matelio), prie svečių filmų prišliejami. Bet, kaip festivalį pradedant latvių filmu „Melanijos kronika“ pranešė LKC vadovas Rolandas Kvietkauskas, Rygoje ir Taline vykstančioje analogiškoje dvidienėje kino fiestoje rodomi ir lietuviški filmai (vėliau išsiaiškinau, kad juos pasirenka patys šeiminkai, šįkart abiejose sostinėse rodoma rež. Donato Ulvydo „Emilija iš Laisvės alėjos“, Rygoje dar rež. Kristijono Vildžiūno „Senekos diena“, o Taline – rež. Alantės Kavaitės „Sangailės vasara“).

Vilniaus kino teatre „Pasaka“ surengtame festivalyje pavakario seanse rodytas latvių filmas, vėlyvesniame – estų. Nutariau pažiūrėti artimiausios kaimynės, prigimtinės sesės Latvijos nepažįstamo kinematografo abu filmus, naujus – 2016-ųjų, jau nebesiblaškudama į estų kūrybinius plotus. Seansai buvo nemokami, tad natūralu, žiūrovų Didžiojoje kino teatro salėje nepritrūko. Festivalio rangą patvirtino ir atvykę svečiai – pristatytas kuris nors iš filmo kūrėjų, po seanso ir žiūrovai turėjo galimybę jam užduoti vieną kitą klausimą (tikėtina, kad ir estiški seansai organizuoti taip).

Organizatoriams turiu vieną, man svarbų, priekaištą: kodėl šie latvių filmai nesukeisti vietomis, t.y., kodėl „Melanijos kronika“ rodyta ne rugpjūčio 23-ą dieną, kuri žymi ne tik (gal ir „ne tiek“) Baltijos kelio sukaktį – kaip įžanginiame žodyje paskelbė neprisistatęs LKC atstovas, tai juk Juodojo kaspino diena, primenant 1939-ųjų Molotovo-Ribbentropo pakta, kuriuo parengtas Baltijos šalių prieglobstis po Sovietų Sąjungos sparneliu (tiksliau – kūju ir pjautuvu). Pagal biografinę jau link 90-mečio artėjančios Melanijos Vanags knygą režisieriaus Viesturo Kairišo (nežinia, kodėl taip transkribuojama pavardė Kairišs) filmas kone tiesiogiai „ilustruoja“ šią dviejų galybių klastą – tai inteligentų šeimos tremties istorija.

Latvijos, Čekijos ir Suomijos bendros gamybos filmas pradedamas operos „Madam Baterflai“ epizodu (šią estetinę puotą teatre išgyvenančios poros veidų neregime, tik bendrystėje susiliečiančius delnus) – taip simboliškai paliudijamas pasaulis, iš kurio netrukus bus išplėsta ne tik ši šeima, vyras, žmona ir paaugliukas sūnus. Naktį (1941-ųjų birželio) išiveržę rusiškieji kareiviai ir susiruošę kaip reikiant neleidžia – šį bei tą susikrovus į lagaminą, „buržuaziniai nacionalistai“ nuvaromi į stotį, kur vyras iškart atskiriamas, į gyvulinį vagoną įgrūdama ji, Melanija, su sūneliu... Čia jau visas būrys – moterų, senų ir jaunų, vaikų; visų jų laukia ilga alsinanti kelionė Sibiran. Regime (nors ne tiesmukai) ir drastiškas scenas – štai desperacijos apimta motina peiliu brūkšteli savo dviem mažamečiams vaikams po kaklu ir save taip gelbsti nuo laukiančio likimo. Melanija (aktorė Sabine Timoteo) su sūnum ir būriu tautiečių, Sibiro užkampyje įsikūrusi varganuose barakuose, gyvena viltimi susitikti su savo vyru, gavusiu – kaip jai vietos valdžiukė vis perskaito atsakyme į jos užklausą Maskvai – dešimt metų lagerio, bet šiaip ar taip – gyvu (tik po keliolikos tremties metų grįžusi Rygon ji sužinos, kad vyras miręs jau 1942-aisiais)...

Brutalios galybės absurdiška viršenybė virš fiziškai nepajėgaus inteligentiškumo ar net aristokratiškumo paliudijama, tarkim, senyvos, elegantiškai pasirėdžiusios (ir su skrybelaite) latvės apduji-

Kadras iš kinofilmo „Klampynė“ (rež. R. Vimba)

Kadras iš kinofilmo „Melanijos kronika“ (rež. V. Kairišs)

mu, negebėjimu net suvokt situacijos... Filme kiek trikdė tai, kad laisvalaikio epizodai „gražioje gamtoje“ lyg ir viršija priverstinio, alinančio darbo epizodus, ištis liko kirbėti klausimas: kaip ten buvo realybė? Vis dėlto istorinio, tarsi kafiško marazmo autentika persmelkia. Įtikina ir pagrindinės herojės Melanijos vidinė stiprybė.

Pasak šio seanso svečio filmo prodiuserio Gints Grūbe's, Melanija Vanags pradėjo savo atsiminimų knygas rašyti sulaukusi 86-į; parašė ir išleido jų bent keletą. Tiesa, romano formą įgijusiuose atsiminimuose esama ir kai kurios „išdailos“, lyginant su autorės rašytu dienoraščiu – šiuose netrūksta ir kritiškų pastabų tautiečių latvių adresu. O „Sibirą“ filmo kūrėjams teko įkurti kažkur Latvijos pakraštį – Rusija nepatenkinusi paraiškos filmuoti autentiškoje aplinkoje...

Antrasis filmas „Klampynė“ irgi tvokstelėjo rūšiai kasdienybės autentiška – jau nepriklausomos Latvijos (lietuviškosios analogijos savaime atsišaukė). Kaip sakė režisierius Renārs Vimba, jį, rygių, visad dominusi provincija, dabartinė – tuštėjanti, liekanti be jaunimo... Jam labiau rūpi ne išvykusieji, o pasilikę. Ir šiame filme regime paliktuosius – mokyklą bebaigiančią septyniolikmetę Rają, jos keleriais metais jaunesnį broliuką, iš visų jėgų – neretai ir absurdiškai radikalių – besikabinančių į gyvenimą, būtent čia, bažnytkaimio ar mažo miestelio varganoje sodyboje su nusenusi sodu... Kai kurie šio rūstaus filmo epizodai padvelkia ir siurrealizmu (gal dėlto, kaip sakė režisierius, užsienio žiūrovai ne vienoj vietoj juokiasi): štai istorijos pradžioj pasirodžiusi alkoholiu piktnaudžiaujanti močiutė, su kuria Raja aršiai konfliktuoja, tuoj ir numiršta, o anūkai ją tiesiog užkasa sode, vėliau gudraudami (žinoma, vyresnė-

lei vadovaujant) visiems besiidomaujantiems aiškina ją tik kažkur išėjus, iš laiškanėsio geba ir pensiją paimiti...

Šeimos situacija vis domisi Vaikų teisių apsaugos atstovė – abiejų vaikų sutinkama priešiškai, kaip atėmusioji tėvą (šio, gal jau ir mirusio, neregime). Per linksmus bei nelabai smagius nuotykius (smulkias vagystes, broliuko apsinuodijimą alkoholiu, prievartinį jo įkurdinimą vaikų namuose, sutės kūnišką romaną su jaunu anglų kalbos mokytoju ir pan.) pasiekiamas Londonas – Raja pagal adresą ant senokai gauto laiško suranda mamą: jau su kito vyro mažyliu ant rankų, kalta besijaučiančia, bet tik kelis svarus dukrai tegalinčią į delną išprausti... Finalas teigia neperskiriamą brolio ir sesers ryšį, vyresnėlės prisiimtą atsakomybę, jų pasiryžimą saugoti savo namus... Jei šių „mažųjų nusidėjėlių“ būsimais keliais ir nebuvo tikri, abejones, manau, turėjo išsklaidyti po seanso režisieriaus žiūrovams užduotas klausimas, prašant pakelti rankas: kas tiki, kad herojų laukia šviesi ateitis?... Buvo akivaizdu, kad jis pats, šios istorijos kūrėjas, tvirtai tuo tiki.

Vimba prisipažino, kad filmas yra pelnęs ir „visokių skulptūrėlių“ (štai apdovanotas tarptautinio Berlyno kino festivalio „Krištolinio lokia“ prizų).

Kaip gan skeptiška lietuviškojo kino žiūrovė – jau kone įtikinta, kad mūsų gimtoji kalba ekrane negali skambėti natūraliai (na, nebent visokie iš širdies išrėkiami „bliad“ to natūralumo suteikia), o ir juose pasakojamos istorijos neišvengiamai yra realybės stilizacija – po šių dviejų seansų suku galvą: o kaip latviai gali? Kodėl ir latvių kalba kuo natūraliausia (filmai demonstruoti sulietuviškais subtitrais), ir istorijos griebia savo skaudžiu autentiškumu?...

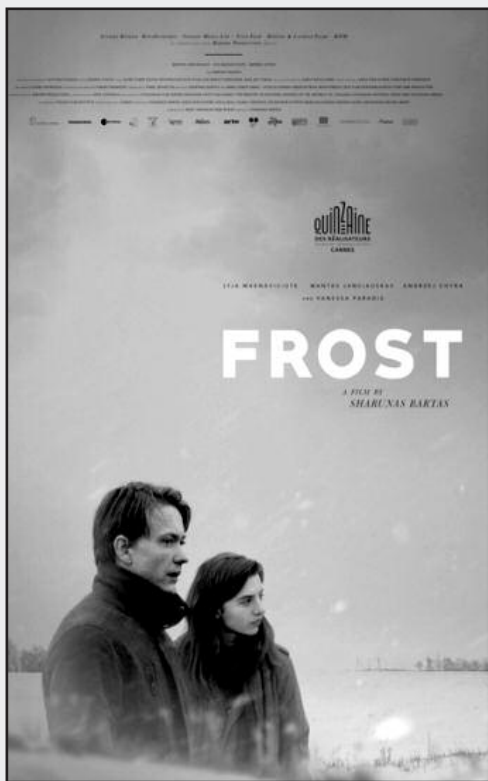
Kultūros kronika

Vizualaus meno kūrėja lietuvė Laura Guokė į projektą „BP Portrait Awards“ Nacionalinėje portretų galerijoje Londone buvo atrinkta iš 2 580 menininkų iš daugiau nei 80-ies pasaulio šalių. „BP Portrait Awards“ – kasmet vykstantis portretų konkursas, remiamas britų naftos kompanijos „British Petroleum“. Praėjusiais metais konkursui „BP Portrait Award 2016“ menininkė pateikė savo kūrinį „Petras“, kuris nugalėjo „Travel Award 2016“ kategorijoje. L. Guokės kūrinyje ir išskirtinis jos meninio projekto pateikimas leido menininkei nugalėti kitus 50 finalistų ir iškovoti 6 000 svarų sterlingų prizą. Prizas buvo skirtas menininkės kūrybinei kelionei į pabėgėlių stovyklą Graikijoje. Stovykloje jauna menininkė kūrė pabėgėlių iš Sirijos ir stovyklos savanorių didelio formato portretus.

Rugpjūčio 6–13 dienomis garso performansų kūrėjas Armantas Gečiauskas (sceninis vardas – Arma Agharta) dalyvavo Potsdamo mieste vykstančiame tarptautiniame vizualios muzikos festivalyje CAMP. Armantas Gečiauskas jau dešimt metų atlieka garso performansus, menininko sąrašas daugiau nei 300 pasirodymų visame pasaulyje: nuo Californijos iki Sibiro, nuo Brazilijos iki Filipinų ar nuo Grenlandijos iki Moldovos. Kiekvienas jo audioperformansas įsiterpia į mistinių užesų, meditatyvių *ambient* proskynų, energetinio pirmykščio garsyno tankmes. Čia atsiskyrėliška kūrybinė valia siautėja per ritualinį ir dadaistinį veiksmą, didelės energijos iškrovas naudojant analoginius prietaisus, vintažinius aparatus, keistus objektus, kostiumus ir balsą.

Rugpjūčio mėnesį viename žymiausių Lenkijos kino festivalių „T-mobile Nowe Horyzonty“ ir Kazimierz Dolny kino festivalyje „Dwa brzegi“ buvo parodytas lietuvių režisieriaus Šarūno Barto režisuotas meninis filmas „Frost“ („Šerkšnas“). Šis filmas – tai vienas sėkmingiausių Lietuvos ir Lenkijos bendradarbiavimo kino srityje pavyzdžių. Filme, prie kurio gamybos prisidėjo taip pat Ukraina bei Prancūzija, vaidina vienas populiariausių lenkų aktorių Andrzej Chyra, dirbantis su tokiais pažintais lenkų teatro režisieriais kaip Krzysztof Warlikowski ar Grzegorz Jarzyna bei kt. Apie naująjį Šarūno Barto režisuotą filmą palankiai atsiliepia lenkų kino kritikai. Naująjį Šarūno Barto režisuotą filmą ketinama pristatyti ir kituose Lenkijoje vykstančiuose festivaliuose.

Valdovų rūmų paramos komiteto JAV veikla

Atkurta gotikinė XV a. vidurio krosnis

Atkelta iš 5 psl.

Iš komiteto surinktų lėšų įsipareigota apmokėti Gotikinės menės skliautų raktinių akmenų su herbais gamybą ir paruošimas. Komiteto narė Milda Napjus ir jos sūnus Erikas per VR paramos komitetą JAV savo asmenine auka finansavo Saulės laikrodžio ir jo bokštelio (smailės) gamybą ir išpildymą. Taip pat M. Napjus lėšomis pagamintas Valdovų rūmų maketas.

Lietuvos Tūkstantmečio jubiliejaus proga JAV paramos komitetas pagamino 1922 m. Amerikos lietuvių Lietuvai padovanoto Laisvės varpo pavyzdžiu Lietuvos Tūkstantmečio varpą ir jį padovanojo Valdovų rūmams. Taip pat finansavo šio varpo stovą ir jo gamybą, aktyviai dalyvavo kuriant jo projektą, parenkant dizainą bei marmurinės lentelės su įrašų gamybą. JAV Paramos komitetas iš surinktų aukų prisidėjo prie Garbės aukotojų lentos (JAV aukotojų dalies) pagaminimo ir išpildymo. Likusiomis neišnaudotomis lėšomis bus finansuojami nauji Valdovų rūmų atkūrimo projektai.

Komiteto nariai ir jų veikla

Komiteto veikloje nuo pat jo susikūrimo aktyviai dalyvavo Bronius Juodelis (pirmasis išdininkas), Skirmantė Miglinienė (pirm. sekretorė), Regina Narušienė (komiteto pirmininkė), Milda Napjus (specialių lėšų iš fondų paieška), Vida Radvenienė, Vaiva Ragauskaitė (spaudos atstovė), Marija Remienė. Vėliau įsijungė Violeta Rutkauskienė (sekretorė), izdo

reikalais rūpinosi Gediminas Damašius, Laima Žliobienė, Audronė Užgirienė, trumpai – Miglė Tauragytė-Linga. Komiteto veiklai suaktyvėjus prisijungė Dalia Badarienė, Algimantas Gustaitis.

VR paramos fondo Lietuvoje pirmininkas Emundas Kulikauskas labai kompetentingai ir rūpestingai padėjo atlikti JAV paramos komiteto įsipareigojimus. Taip pat komitetui talkino Leonas Narbutis, atlikdamas specialius pavedimus Lietuvoje bei savo patarimais aktyviai komitetą rėmė šviesaus atminimo architektas Eduardas Skališius.

Komiteto narė Vida Radvenienė sukūrė programą JAV lituanistinėms mokykloms, kuriose pamokų metu mokiniai galėjo susipažinti su VR svarba; sudarius įvairius klausimus ir užduotis iš to laikmečio istorijos, buvo siekiama ugdyti mokinių suvokimą apie pačius Valdovų rūmus. Stefa Urban paaukojo 10 000 Mečislovo Jučo knygai „Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė“ išleisti. Vida ir Eugenijus Radveniai iš Californijos paskyrė auką finansuoti operos „La Gara“ libreto išleidimui.

2006 m. balandžio 2 d. Pasaulio lietuvių centre vykusio Onos White palikimo juvelyrinių papuošalų aukciono metu buvo surinkta 3 875 dolerių; aukcioną organizuojant ir vedant daug prisidėjo Violeta Špokaitė. Aktyviai talkino JAV LB Lemonto ir Waukegan-Lake County lietuvių apylinkės nariai.

Regina Narušienė – VR paramos komiteto pirmininkė.